

Innspill til

Ny generell del av læreplanverket for grunnopplæringen

Røde Kors vil gjerne takke Kunnskapsdepartementet for å ha blitt invitert til å avgi sitt innspill til forslaget til ny generell del av læreplanen *Overordnet del – verdier og prinsipper*. Røde Kors er Norges største frivillige humanitære organisasjon, og hjelper mennesker i nød over hele verden, også i nærmiljøene i Norge. Røde Kors i Norge ble i 2009 anerkjent av kongen i statsråd som humanitær støtteaktør i fredstid. Røde Kors er en sentral aktør på oppvekstfeltet i Norge, og har lang erfaring med å lytte til elevenes tanker om utviklingen av norsk skole. Våre frivillige samarbeider med barn og unge i mer enn 380 lokallforeninger, for å skape trygge, åpne og inkluderende møteplasser for målgruppen. Målet er å arrangere oppvekstaktiviteter som bidrar til å avdekke, hindre og lindre lidelsen i gruppen barn og unge som kan være spesielt utsatt. Organisasjonen har også gjennom flere år bidratt aktivt til undervisning av barn og unge i internasjonal humanitær rett, menneskerettigheter og humanitære verdier gjennom å tilby undervisningsopplegg, rollespill og skolebesøk. I vårt mandat som beredskaps- og omsorgsorganisasjon, og som vokter av Genèvekonvensjonene, vil vi fokusere på noen sentrale momenter som berøres av utkastet:

- Demokrati og medvirkning og elevenes rettigheter
- Sosial læring og utvikling
- Folkehelse og livsmestring i lys av førstehjelpskunnskap
- Bærekraftig utvikling og Norges forpliktelser under Genèvekonvensjonene

1.6 Demokrati og medvirkning

Medvirkning som en verdi i norsk skole er lite omtalt og konkretisert i høringsutkastet. I høringsutkastet skrives det at "skolen skal gi elevene mulighet til å medvirke og å lære hva demokrati betyr i praksis" og at "elevene skal få erfaring med og praktisere ulike former for demokratisk deltagelse og medvirkning, både i det daglige arbeidet i fagene og gjennom skolens råd og organer". Røde Kors savner en tydeligere beskrivelse av hvordan skolene skal samarbeide med elevene sine i praksis, og hvordan elevene skal kunne påvirke det som angår dem. Røde Kors vil minne om FNs Barnekonvensjon, artikkel "Å si sin mening og bli hørt" som gir barnet rett til å si sin mening i alt som vedrører det, og barnets meninger skal tillegges vekt. Vi ønsker å understreke at opplæring i demokrati også handler om at skolen i seg selv må fungere som en demokratisk institusjon, som tar elevstemmen på alvor, og som skaper systemer for samarbeid med alle elever. Det krever at skolene har systemer for å lytte til alle elevers behov, ta imot tilbakemeldingene og informasjonen fra elevene på trygge og respektfulle måter, bruke informasjonen fra elevene i utviklingen av skolen, og be om elevenes tilbakemeldinger. En konkretisering av medvirkning og samarbeid kan gå ut på følgende:

1. Elevers rett til informasjon
2. Elevers rett til å snakke trygt til voksne i skolen
3. Elevers rett til å være med å bestemme
4. Elevers rett til å gi tilbakemelding til skolen

Røde Kors savner konkrete tiltak der elevenes stemme om hva som fungerer i større grad blir hørt. Vi ber derfor om at departementet tydeliggjør hvordan skolen skal samarbeide med elevene om trivsel og læring.

2.2 Sosial læring og utvikling

Gjennom Røde Kors-frivilliges møter med barn og unge vet vi at de unge selv har viktig kunnskap om hva som forbereder dem til voksenlivet. Noen forteller at de ikke får være med å mene noe om hvordan vanskelige situasjoner skal takles. De fratas altså makt til å påvirke sitt psykososiale miljø. Å involvere barn og unge i konflikthåndtering, og samarbeide med dem om gode løsninger er viktig for å skape trygge og varige løsninger. Røde Kors har erfaring med å være til stede i konflikter i både Norge og i resten av verden. Vi erfarer at barn og unge tjener på å lære om konflikthåndtering, og at samfunnet tjener på at barn og unge får verktøy til å bidra til å skape et mer inkluderende fellesskap. I del 1.6 skrives det at "skolen skal også skape respekt for at mennesker er forskjellige, og lære elevene å løse konflikter på en fredelig måte". Igjen vil vi minne om at en viktig forutsetning for opplæring i konfliktløsning er man må bruke verktøy som involverer elever og gjør elever delaktige i beslutninger i egen hverdag. Konfliktløsning er både noe skolen kan lære elevene, og noe skolene og elevene må samarbeide om.

Mange skoler mangler verktøy for å skape et trygt, forutsigbart og inkluderende miljø gjennom undervisning, aktiviteter og i hvordan skolene håndterer konflikter. Opplæringsloven §9a lyder «Skolen er forpliktet til aktivt og systematisk å sikre og ivareta et godt skole- og arbeidsmiljø for elevene». Vi mener et slikt arbeid med å styrke elevenes og de voksnes sosiale kompetanse, må tydeliggjøres i overordnet del. Røde Kors har gjennom aktivitetene Gatemebling og Dialog og konflikthåndtering kjennskap til verktøy som også brukes av flere norske skoler, blant annet gjennom organisasjonen Trygg Læring. Disse verktøyene bidrar til styrkede samarbeidsferdigheter, evne til selvheldelse, selvkontroll og ansvarlighet hos både elever og voksne, i tråd med Kunnskapsløftets beskrivelse av sosial kompetanse. Elever trenger voksne som lytter og ønsker å se "bak" oppførselen deres og som er nysgjerrig på hvorfor de gjør som de gjør, noe vi mener er helt nødvendig for god og varig konfliktløsning. Røde Kors ber om at det i Overordnet del inkluderes tekst om at elever som er i konflikt med andre elever ikke skal møtes med negative konsekvenser, men at trygge voksne skal jobbe for å forstå årsaken til at barnet eller ungdommen gjør som den gjør. Vi ber om at skrives inn i overordnet del at voksne jobber for å komme inn til årsaken til elevenes oppførsel eller konflikt, og samarbeide med dem om løsninger og veien videre.

2.6.1 Folkehelse og livsmestring

Røde Kors er positiv til prioriteringen av Folkehelse og livsmestring som ett av tre tverrfaglige tema. Økt kunnskap innenfor området er essensielt for å forebygge sykdom og utfordringer senere i livet innenfor fysisk og psykisk helse, og er i samsvar med de verdier man foreslår som fremhevet gjennom menneskerettighetene og respekt for menneskeverdet. Derfor burde også utkastet være mer spesifikt på hvilken nøkkelen kunnskap og verdiforankring som bør ligge til grunn for skolens læreplaner i utkastet. Dersom menneskeverd legges til grunn, og elevene skal ha økt kunnskap for å bevare og fremme egen helse, bør det også legges til at elevene skal ha kunnskap som fremmer både eget og *andres* liv og helse. Undersøkelser viser at nordmenn mangler livsviktig kunnskap om hvordan man kan forberede seg på en kritisk situasjon. 9 av 10 nordmenn har ikke nok kunnskap til å kunne bistå i en kritisk situasjon. Selv om vi i Norge har effektive og godt organiserte nødetater, er sannsynligheten stor for at helt vanlige mennesker må bidra med livreddende førstehjelp og akutt innsats før nødetatene kommer frem. Norge er et langstrakt land med spredt befolkning. Det er derfor viktig at den enkelte har grunnleggende ferdigheter i å redde liv. En formulering som også setter fokus på å fremme og ivareta *andres* liv og helse vil i større grad legge til rette for et bredt fokus på grunnleggende nøkkelen kunnskap innenfor førstehjelp, men også seksuell helse og psykisk velvære, i de kommende læreplanene og i skolen generelt.

Røde Kors støtter Folkehelse og livsmestring som tverrfaglig tema, men savner en konkretisering av hvordan dette skal gjennomføres. Dette fremmes stadig av barn og unge selv, blant annet av SkoleProffene på høringskonferansen til Stortingsmelding 28 "Fag – Fordypning – Forståelse — En fornyelse av Kunnskapsløftet" som ber om at det settes av tid til timen "Livet" på timeplanen. Røde Kors viser også til innstilling 19 fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, og romertallsvedtak IX, der "Stortinget ber regjeringen vurdere å sette av tid på timeplanen til å jobbe med tema som klassemiljø, elevmedvirkning, holdningsarbeid og livsmestring, og komme tilbake til Stortinget om dette på egnet måte." Røde Kors støtte fullt ut tid på timeplanen til å arbeide med vonde og vanskelige temaer som selvmordstanker, vold og overgrep, det å vokse opp med dårlig råd, eller følelse av utenforskap; temaer som må snakkes om i skolen av trygge voksne, helt fra de første trinnene. Røde Kors savner omtalelse av viktige forebyggende tiltak i skolen som behovet for åpenhet og dialog om vonde ting i livet, og hvordan skolen kan bidra til å avdekke og lindre gjennom trygge snakkepersoner. Røde Kors støtter romertallsvedtaket i Stortingsmelding 29, og ber om at det tydeliggjøres i høringsutkastet hvordan skolene skal jobbe med disse temaene i praksis.

2.6.3 Bærekraftig utvikling

Røde Kors berømmer Kunnskapsdepartementet for å ha lyttet til Ludvigsenutvalget og høringsinstanser ved å foreslå «bærekraftig utvikling» som et av de tverrfaglige temaene i skolen. Departementet har formulert dette temaet på en måte som er videre enn kun å omhandle klima og miljø i høringsutkastet. Dette mener Røde Kors er positivt, da forslaget i større grad i dag inkluderer økonomiske, sosiale og internasjonale forhold i større grad i bærekraftsbegrepet enn det opprinnelige forslaget i NOU:2015:8 Fremtidens skole og Meld. St. 28.

Røde Kors argumenterte i sitt høringsinnspill til NOU 2015:8 *Fremtidens skole* og Meld. St. 28 for en definisjon av bærekraftig utvikling som også reflekterer FNs nye bærekraftsmål 4.7, som gjelder utdanning for bærekraftig utvikling.

Bærekraftsmål 4.7 lyder:

«Innen 2030 sikre at alle elever og studenter tilegner seg den kompetanse som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling, blant annet gjennom utdanning for bærekraftig utvikling og livsstil, menneskerettigheter, likestilling, fremme av fred og ikkevold, globalt borgerskap og verdsetting av kulturelt mangfold og kulturens bidrag til bærekraftig utvikling»

Dette er ikke tatt med av departementet i stortingsmeldingen, og heller ikke i høringsutkastet. En definisjon av bærekraftig utvikling som reflekterer bærekraftsmålet ivaretar i større grad internasjonale forhold, internasjonal humanitærrett og menneskerettigheter. Kunnskapsdepartementet signaliserte i Meld. St. 28 at en nærmere avgrensing av temaene ville komme i konsultasjon med de relevante fagmiljøene, noe som også til en viss grad er gjennomført i dagens utkast. Allikevel er den globale, økonomiske og samfunnsmessige dimensjonen av bærekraftig utvikling fortsatt svak i utkastet sammenlignet med miljø- og klimadimensjonen.

Røde Kors vil her minne departementet om de internasjonale forpliktelsene Norge har i henhold til Genèvekonvensjonene om å gjøre innholdet i konvensjonene kjent for befolkningen (1. Genèvekonvensjon, artikkel 47). Befolkningsundersøkelser utført av Røde Kors (sist i 2013) viser store kunnskapshull, spesielt blant ungdom, om internasjonale spørsmål om krig og konflikt samt internasjonalt humanitærrett. Norsk ungdom blir i økende grad eksponert for krig og konflikt gjennom medier, og flere nordmenn reiser til konfliktområder. Det er derfor helt avgjørende at norsk skole underviser om hva som er rett og galt i konflikt.

Røde Kors ber derfor departementet ta med seg i behandlingen av utkastet og i den videre fornyelsen av kompetansemålene i læreplanene, en forståelse for bærekraftig utvikling som i større grad tar innover seg menneskerettigheter, fremme av fred og ikkevold og globalt borgerskap som viktig kompetanse for å oppnå bærekraftig utvikling. En slik forståelse ivaretar i større grad Norges forpliktelser under Genèvekonvensjonene, og vil bidra til en større forståelse og kunnskap om menneskerettigheter, internasjonal humanitærrett og internasjonale spørsmål i befolkningen.

Med vennlig hilsen

Mads Harlem
Leder, Politikk- og folkerettseksjonen
Norges Røde Kors

Øyvind Rannem Lund
Rådgiver, Politikk- og folkerettseksjonen
Norges Røde Kors